

STM 2003

**Ett förbisett pionjärarbete
Om Karl Valentins doktorsavhandling "Studien über die
schwedischen Volksmelodien"**

Av Dan Olsson

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Ett förbisett pionjärarbete

Om Karl Valentins doktorsavhandling ”Studien über die schwedischen Volksmelodien”

Av Dan Olsson

Inledning

Den svenska musikvetenskapen är av relativt ungt datum. Sten Dahlstedt är tveksam till om det är möjligt att tala om en fullständigt institutionaliserad svensk musikforskning före 1940-talet. Han väljer dock att sätta 1909 som startår.¹ Det är då Tobias Norlind lägger fram sin avhandling om latinska skolsånger i Sverige och i anslutning till detta tilldelas en docentur vid Lunds universitet i litteratur- och musikhistoria. Norlinds arbete var förvisso den första riktiga doktorsavhandlingen i musikvetenskap som lades fram vid ett svenskt universitet,² men han var inte den förste svensken att disputeras i ämnet; den äran måste tillskrivas Karl Valentin som ett kvartssekel tidigare – 1885 – vid universitetet i Leipzig, Tyskland, promoverades till filosofie doktor med avhandlingen *Studien über die schwedischen Volksmelodien*.

Valentins arbete är intressant inte bara på grund av att det är den första doktorsavhandlingen i musikvetenskap som skrivits av en svensk och det första riktiga forskningsarbetet över svensk musik, utan det finns ett flertal omständigheter runt avhandlingen och dess tillkomst som gör den förtjänt att studera. Den skrevs under en tid när den tyska musikforskningen – då internationellt ledande – på allvar började institutionaliseras som akademisk disciplin, och genomgick en inre utveckling med vetenskapsteoretiska nyorienteringar och en uppdelning i en rad delområden. Guido Adlers 1885 upprättade systematik av musikvetenskapen i en historisk och en systematisk del, där ytterligare delområden stadfästes, kan ses som något av en milstolpe.³ Valentins avhandling tillhör den gren av musikvetenskapen som tidigare benämndes ”jämförande musikforskning” (idag ”musiknologi”) och vars födelse just brukar förläggas till 1880-talet.⁴ Hans arbete från 1885 tillhör alltså de tidigaste akademiska avhandlingarna på området. Och en intressant fråga är i vilken mån den anknyter till de samtida strömningarna inom musikvetenskapen och den framväx-

1. Dahlstedt 1986 s. 10 samt flerstades.

2. För en bakgrundsteckning av den svenska musikvetenskapen se Dahlstedt a.a. kapitlet ”Tiden intill 1909” s. 25–96.

3. Kalisch 2000.

4. Ronström (red.) 1990 s. 10.

ande jämförande musikforskningen.

Utvecklingen inom musikvetenskapen var emellertid ingen enskild företeelse utan måste ses mot bakgrund av allmänna strömningar i den dåtida tyska universitetsvärlden. Under 1880-talet befann sig denna i ett expansivt och dynamiskt skede, präglad av framåtanda och öppenhet inför nya vetenskapliga perspektiv och forskningsområden. Här agerade såväl etablerade skolbildningar som nya radikala strömningar.⁵ Inom exempelvis historieforskningen där den politiska historien tidigare dominerat, ställdes nu krav på ett helhetsgrepp där kulturen och de sociala fälten i vid mening skulle uppmärksammas.⁶

En viktig faktor i sammanhanget var naturvetenskapens landvinningar och expansion inom universitetsvärlden, något som i hög grad också kom att påverka delar av humanvetenskaperna i en empirisk, positivistisk riktning.⁷ Musikvetenskapen utgjorde där inget undantag. Valentins avhandling är mot bakgrund av detta också intressant ur mer övergripande vetenskapshistoriska perspektiv.

Syftet med denna artikel är att studera Valentins avhandling i ljuset av de samtida strömningar inom den tyska universitetsvärlden, disciplinen musikvetenskap och delområdet ”jämförande musikforskning” och därmed försöka ringa in och kritiskt granska dess vetenskapsteoretiska och idéhistoriska utgångspunkter. Dessutom skall avhandlingens diskussioner och slutsatser studeras i ljuset av dagens perspektiv på området och det som kan ses som dess förtjänster och svagheter lyftas fram.⁸

Karl Valentin

Medan namnet Karl Valentin idag endast är känt hos en mindre grupp svenska musikforskare, var förhållandet decennierna runt sekelskiftet ett annat. Då tillhörde denne tonsättare, musikskribent, sekreterare i Musikaliska Akademien, lärare vid musikkonservatoriet och uppskattade folkbildare det svenska musiklivets centralgestalter. Efter sin död (1918) kom han dock snart att falla i glömska. Först under senare år – då musikhistoriekrivningen breddat sina perspektiv – har hans namn åter dykt upp i några sammanhang.⁹

5. Om universitetens expansion under 1800-talet se Eriksson 1993 kapitlet ”Vetenskapens yttre villkor” s.128–135

6. a.a. s. 208.

7. Om den naturvetenskapliga forskningens framväxt och humaniorans roll se Liedman 1977, samt Eriksson a.a.

8. Föreliggande artikel är en bearbetning och förkortning av en uppsats i musikvetenskap som artikel-författaren färdigställde våren 2002. Olsson 2002. Valentins avhandling har tidigare kortfattat berörts av Dahlstedt 1986 s. 46f.

9. Carlsson 1996, Öhrström 1997 (red.), Öhrström 1999. För en mindre biografi av Valentin se Olsson a.a.

Karl Fritjof Valentin föddes i en välbärgad köpmansfamilj i Göteborg den 30 maj 1853. Familjen var av judisk börd, men i likhet med de flesta judiska släkter i stadens välsituerade befolkningsskikt tämligen sekulariserad. Stadens geografiska läge som hamnstad och en omfattande internationell invandring – främst från England – bidrog till att livet inom stadens borgerskap kom att bära en viss kosmopolitisk prägel.¹⁰

Valentin växte upp i ett musikalsikt hem, men hade till en början inte siktet inställt på en musikalisk bana. Efter studentexamen 1873 började han studera vid Uppsala universitet, där han sedan uppehöll sig fram till 1879. Enligt hans egen utsago studerade han "allt möjligt", dock utan att avlägga någon examen.¹¹ Möjligheter till musikalisk förkovran saknades inte, och vid sidan av de ordinarie studierna tog Valentin lektioner för universitetets direktor musices, tonsättaren och pianisten Jakob Axel Josephson. Hos Josephson fick han också en viss musikhistorisk utbildning, då denne höll öppna musikhistoriska föreläsningar vid universitetet.¹²

Under uppsalattiden kom Valentin till insikt om att det var musik han ville ägna sig åt.¹³ År 1879 – vid 26-års ålder – begav han sig utomlands för att fortsätta sina musikaliska och akademiska studier. Liksom flera andra svenska musiker valde han konservatoriet i Leipzig, som då räknades till Europas bästa. Vid sidan av de praktiska musikstudierna läste Valentin också musikvetenskap vid stadens universitet. År 1885 avslutade han utbildningen med såväl en doktorsgrad i musikvetenskap som med offentligt framförda kompositioner vid Allg. deutsche Musikvereins musikfest. Avhandlingen tilldelades fakultetens högsta betyg och Valentin utnämndes till *philosophiae doctor et bonarum artium magister* med musikens teori och historia som huvudämne.¹⁴ Avhandlingen publicerades sedan på det ärevordiga musikförlaget Breitkopf & Härtel.

Den framväxande jämförande musikforskningen

Det musikvetenskapliga delområde inom vilket Valentin lade fram sin avhandling, var det som vi idag oftast benämner musiketnologi. Under Valentins tid – 1880-talet – fanns inget etablerat begrepp.¹⁵ Ibland talades om *Musikologie* – exempelvis i

10. Carlsson a.a., kapitlet "Staden och befolkningen" s. 47–100.

11. Svensk Musiktidning 14 juni 1890 s. 89f. Intervju med Karl Valentin av sign. C. N-n.

12. Dahlstedt 1986 s. 39, samt Svensk Musiktidning 14 juni 1890 s. 89f

13. Svensk Musiktidning 14 juni 1890 s. 89f.

14. Svensk Musiktidning 14 juni 1890 s. 89f samt Svensk Musiktidning 4 januari 1904.

15. Signifikativt i sammanhanget är att disciplinbeteckningar helt saknas i Valentins avhandling. Inte heller begreppet "Musikwissenschaft" förekommer. Det var emellertid just i samband med att Valentins arbete publicerades som beteckningen på allvar började lanseras.

Adlers systematik från 1885,¹⁶ – men detta blev aldrig allmänt vedertaget. På 1890-talet kom begreppet *Vergleichende Musikforschung*, som sedan under lång tid blev den gängse beteckningen. I Guido Adlers systematiska schema över musikvetenskapen innefattade disciplinen studier av europeisk folkmusik och utomeuropeiska musik-kulturer.¹⁷ Målsättningen, som Adler formulerade det, var att för etnografiska ändamål studera och jämföra olika folks, länders och territoriers folkmusik och systematisera den efter olikheter.¹⁸

Den första universitetsavhandlingen inom området¹⁹ – *Über die Musik der nord-amerikanischen Wilden* – lades fram vid universitetet i Leipzig 1882. Den var författad av amerikanen Theodor Baker och behandlade musiken hos några indianfolk i USA. Att Valentin bara tre år senare lägger fram sin avhandling inom samma disciplin vid samma universitet, gör att det ligger nära till hands för oss att ställa frågan om det redan då kan ha etablerats ett specialintresse för disciplinen vid Leipzigeruniversitetet? Även om det inte kan uteslutas att så varit fallet, är det en slutsats man inte utan vidare får dra. Inom universitetsvärlden fanns under den här tiden en stor öppenhet för nya vetenskapliga perspektiv och forskningsområden, och detta kan lika väl vara en förklaring.

Den utomeuropeiska musiken och den europeiska folkmusiken hade varit föremål för intresse långt före 1880-talet, och mer vetenskapligt hållna studier av dessa hade inte saknats.²⁰ Men även om vissa äldre synsätt på dessa genrer kom att leva kvar – vi skall återkomma till detta – så kom den jämförande musikforskningen att innebära radikalt nya sätt att studera dessa. Framför allt kom den av naturvetenskapliga betraktelsesätt och metoder orienterade empiriska forskningen – som vunnit insteg i musikvetenskapen under 1870/80-talen – att bli starkt framträdande och under lång tid färga av sig på disciplinen.²¹ En av de första framträdande forskarna inom denna skolbildning var tonpsykologen Carl Stumpf som vid sidan av sina vetenskapliga arbeten om tonpsykologi gjorde undersökningar av europeisk folkmusik och utomeuropeisk musik. År 1886 kom hans avhandling *Lieder der Bellakula-Indianer*, som byggde på systematiska empiriska undersökningar (redovisade i statistiska tabeller) av vokalmusiken hos en indianstam från British Columbia som besökte Tyskland. Stumpfs arbete har ibland betraktats som det egentliga startskottet för den jämförande musikforskningen.²² Andra företrädare för denna musikforsk-

16. Dahlhaus/de la Motte a.a. s. 2f, se även Nettl 1983 s. 2.

17. Schumacher 1995 s. 2f. För en mer detaljerad bakgrund till den jämförande musikforskningen se Klotz 2000.

18. Schumacher ibid.

19. Enligt Ronström (red.) 1990 s. 11, se även Nettl 1983 s. 2.

20. För en bakgrundsteckning av äldre skriftställerier och forskning om utomeuropeisk musik och europeisk folkmusik se MGG, Sachteil, artikeln "Musikethnologie" och Ling 1989, kapitlet "På jakt efter folkets sånger" s. 5–21.

21. Ronström (red.) 1990 s. 10f. För en utförlig redogörelse se Klotz 2000.

ning var bland annat Otto Abraham, Alexander Ellis, Curt Sachs, Erich Moritz von Hornbostel och Robert Lach, de flesta med naturvetenskaplig utbildning vid sidan av den musikaliska. Vad dessa forskare med förkärlek ägnade sig åt, var det objektivt mätbara, det kvantifierbara och därmed jämförbara: tonhöjder, skaltyper, instrument, stämningar etc.²³ Det var med andra ord musikens materiella del och struktur som stod i fokus. Hur instrument, skalor och melodier spritt sig från en del av världen till en annan, ägnades också stort intresse, men frågor om musikens betydelse och funktion i en sociokulturell kontext tillmättes för det mesta mindre vikt.

Orsaken till musikforskarnas intresse för europeisk folkmusik och utomeuropeisk musik var inte bara ett allmänintresse för dessa områden, utan det fanns vidare perspektiv i bakgrunden: dels ett intresse att finna musikskapandets yttersta förutsättningar och fastställa eventuella naturlagar som låg till grund för all musik, dels trodde man sig kunna fastställa ett evolutionärt utvecklingsschema för världens musik. Detta var utvecklingsteoriernas gyllene tid (Darwin, Spencer m.fl.), och även kulturerna ansågs utvecklas enligt vissa principer. De flesta av dessa tankar grundades på ett etnocentriskt västerländskt synsätt; alla kulturer ansågs utvecklas i en riktning och den västerländska civilisationen var utvecklingens högsta stadium. Tankarna fick sin motsvarighet i musiken: de utomeuropeiska musikkulturerna representerade olika förstadier till det högsta – den västerländska konstmusiken.²⁴ Också den västerländska musikhistorien beskrevs evolutionärt, bland annat i A. W. Ambros inflytelserika *Geschichte der Musik* (1861–1881).

Om vi skall koncentrera oss på den forskning som bedrevs om den europeiska folkmusiken, så var vid sidan av fokuserandet på musikens struktur frågan om folkmusikens ursprung och utveckling viktig. En fråga som dock dryftats långt innan ämnets akademiska etablering och de teorier som utkristalliserats, produktionsteorin respektive receptionsteorin, hade äldre rötter. Inom *Produktionsteorin* som var nära knuten till romantikens tankevärld var utgångspunkten att folkmusiken uppstått och i allt väsentligt utvecklats på grundval av ett spontant, omedvetet, kollektivt folkligt skapande utan känd upphovsman.²⁵ *Receptionsteorin* utgick från att folkmusikens ursprung till stor del är att finna i de högre samhällsskiktens musik (konst- och kyrkomusik). Denna har sjunkit ned i de breda folklagren ("abgesunkenes Kulturgut"), genomgått vissa förändringar och blivit folkets.²⁶ Medan produktionsteorin bär spår av romantikernas idealiseringar av "folket", så är receptionsteorins uppfattning om övertagande av kulturyttringar från det kulturbärande skiktet färgad av föreställningar om intellektuella och konstnärliga skillnader mellan massa och elit.

22. Till exempel i Grove 2001, artikeln "Etnomusicology".

23. Ronström/Ternhag 1994 s. 24f, samt Klotz a.a. s. 203.

24. Baumann a.a. kap. 2 "Zur Geschichte des Faches", samt Klotz 2000.

25. Dahlstedt 1986 s. 47 och 155.

26. Dahlstedt Ibid, samt Sohlmans musiklexikon, andra utgåvan, artikeln "Folkmusik" (J. Ling).

En annan forskningsinriktning som tidigt kom att bli framträdande inom den jämförande musikforskningen var den från etnologin hämtade *Diffusionalismen*. Här koncentrerade man sig på musikens utbredning och spridningsvägar och förklaringar till förekomsten av liknande kulturelement i skilda geografiska områden. Forskningsresultaten presenterades ofta med kartor som hjälpmedel och typologier som resultat.²⁷

Något som naturligtvis inte får glömmas bort i ett sammanhang som detta är att folkmusiken (och folkkulturen i övrigt) ofta varit föremål för politiska och ideologiska intressen, vilket också påverkat forskningen om denna. Intresset för folkkulturen som sköt fart bland den europeiska borgarklassen i slutet av 1700-talet hade till viss del politiska rötter,²⁸ och under de nationalistiska strömningarna under 1800- och 1900-talet har den folkliga kulturen ofta varit viktiga politiska verktyg. Den sågs som ett slags ursprunglig nationell kultur som uttryckte nationens folksjäl och bar på upplysningar kring historiska förhållanden. Tankarna går till stor del tillbaka på den tyske filosofen och författaren Johan Gottfried Herder (1744–1803) som var den som myntade prefixet *folk* i olika sammanhang: folksjäl, folksagor, folkmusik etc. Herder ansåg att varje folk (men också varje historisk epok) var unikt; naturen, klimatet och historien hade format den folksjäl som bland annat kom till uttryck i folkkulturen. Hans *Stimmen der Völker in Liedern* (1778–79), var den första omfattande folkmusik-utgåvan, där folkvisorna systematiserades efter regioner och nationer.

Herders idéer var nära kopplade till romantikens idealistiska filosofi, till vilken han själv verksamt bidrog. Här fanns bland annat tankarna om tillvarons andliga karaktär och det ogripbara i människans natur. Allt kan inte förklaras, bara intuitivt förstås (*verstehen*, Herder). Och detta gällde i hög grad ett fenomen som "folksjäl". För att förstå ett folks "själ" och dess kultur krävdes inlevelse och inkännande (*Einfühlung*) enligt Herder – en speciell förmåga att med hjälp av inte bara empiriska kunskaper, utan också fantasi, sätta sig in i tänkande och mentalitet inom andra kulturer.²⁹ Detta gällde självfallet också när man studerade dess folkmusik. Studier av skalor och intervall m.m. räckte inte. Baksidan med de här tankarna var dock att de öppnade för mer eller mindre godtyckliga tolkningar, styrda av exempelvis nationalistiska intressen.

Från 1700-talets slut har folkkulturen också ofta förts fram inom en form av samhällskritik. I kölvattnet av Rousseaus kritik av den moderna västerländska civilisationen har den folkliga kulturen (ibland också den utomeuropeiska) fått symbolisera det naturliga, ursprungliga och äkta, en kontrast till det moderna samhällets konstlade liv. Folket och folkkulturen idealiserades. Detta bidrog till att synen på folkmusiken ofta fick historiserande och devolutionistiska slagsidor, vilket också färgade av

27. Ronström/Ternhag (red.) 1994 s. 25.

28. a.a. s. 15–18.

29. Fredriksson 1994 s. 130.

sig på vetenskapliga studier av genren.³⁰ Forskningen handlade främst om att hitta rester från det förgångna. Ålder blev ett kvalitetskriterium och det samtida sågs inte sällan som ett tecken på förfall.

Många av de här tankarna hade ingalunda förlorat sin verkningskraft under 1800-talets sista decennier. Även om "Einführung" i Herders mening knappast var något honnörssord inom den jämförande musikforskningen som tog sin början på 1880-talet, så anknyter samtidigt Guido Adlers målsättningsformuleringar för disciplinen helt till traditionen efter Herder och dennes systematik från 1700-talets slut.³¹ Och A. W. Ambros betonade i *Geschichte der Musik* att det är i sina folkvisor ett folks karaktär starkast kommer till uttryck.³² Tron på nationella musikaliska särarter var ännu en självklar utgångspunkt.

Studien über die schwedischen Volksmelodien

Tyvärre besitter vi inga närmare uppgifter om Valentins musikvetenskapsstudier i Leipzig – förutom att han hade den dåvarande professorn i musikvetenskap, Oscar Paul, bland sina lärare.³³ Det är också obekant om Valentin kan ha skrivit sin avhandling under överinseende av personer som haft någon inriktning mot jämförande musikforskning.

Valentins avhandling bygger inte på några fältundersökningar utan på publicerade uppteckningar av folkmusik. Som huvudkälla i frågan om folkvisematerialet har han använt Leonhard Höijers 1880 utgivna och delvis omarbetade och utökade nyutgåva av Geijer/Afzelius *Svenska folkvisor från forntiden* från 1814–1818. I frågan om dansmelodierna har han använt sig av de flesta publikationer som då fanns att tillgå, från Åhlströms *Traditioner av svenska folkdansar* (1814) till Bohlins *Folktoner från Jämtland* (1883). Sammanlagt 560 melodier ligger till grund för studien.

Arbetet kan delas in i två större delar: en diskuterande och en undersökande. I

30. Ronström & Ternhag 1994 s. 23 och 26. Se även Lilja 1996 kapitlet "Vetenskapssyn och idéer" s. 22–28. Begreppet "devolutionism" är hämtad från Ronström & Ternhag a.a. s. 25f och går tillbaka till den amerikanske etnologen Alan Dundes resonemang om den "devolutionistiska premissen". Utgångspunkten är att folkkulturinsamlingen och folkkulturforskningen ofta utgått från att folkkulturen består av rester, eller spillror, från en svunnen storhetstid.

31. Baumann a.a. kapitel "Zur Geschichte des Faches".

32. Ambros citeras av Valentin i en fotnot (s. 11 fotnot 3). Citatet uppges vara hämtat från band IV, kapitlet "Das Volkslied".

33. En viss musikvetenskaplig verksamhet hade bedrivits vid musikkonservatoriet under 1850- och 1860-talen, bland annat av teoretikern Moritz Hauptmann. Musikforskningen vid universitetet konsoliderades på 1860-talet, och 1872 fick Hauptmannstudenten Oskar Paul (1836–1898) en professur i ämnet, ett ämbete han fortfarande innehade under Karl Valentins tid (Paul efterträddes av H. Kretschmar 1887). Pauls egen musikvetenskapliga verksamhet var dock inte inriktad mot den jämförande musikforskningen. MGG, Sachteil, artikeln "Leipzig", MGG artikeln "Oskar Paul".

den första presenteras syftesformulering, innehållsförteckning och källöversikt, samt två avdelningar problematiserande diskussioner rörande bland annat begreppet "folkmusik", folkmelodiernas ålder, dess varianter i andra länder och spridningsvägar samt tidigare försök att teoretisera över det svenska och nordiska folkmusikmaterial. I den andra – med delkapiteln "Sångerna" respektive "Danserna, danslekarna, sånglekarna och marscherna" – studeras de svenska folkvisorna och dansmelodierna. Den upptas till stor del av redovisningar i tabellform rörande melodiernas tonalitet, ambitus, intervallförekomster, taktarter, melodiska slutfallsformler etc. I en avslutande sammanfattningen återknyter Valentin till inledningens syftesformulering och sammanfattar sina iakttagelser. Avhandlingens litteraturförteckning visar att Valentin var musikvetenskapligt väl bevandrad och inskolad i en tysk musikvetenskaplig tradition; här hittar vi bland annat Moritz Hauptmanns legendariska *Die Natur der Harmonik und Metrik* från 1853 och A. W. Ambros monumentala *Geschichte der Musik* som gavs ut mellan (1862–1881). Valentin hade också tagit del av flera folkmusikstudier, bl.a. F. Zimmers tre studier över den tyska folkvisan (1879–82).

Avhandlingens vetenskapsteoretiska och metodologiska utgångspunkter

Studien über die schwedischen Volksmelodien är en deskriptiv studie, vars syfte är att studera och beskriva de svenska folkmelodiernas särdrag.³⁴ Arbetet bygger inte på fältstudier utan på undersökningar av publicerat notmaterial, och är ett exempel på s.k. skrivbordsforskning.³⁵ Att Valentin väljer den svenska folkmusiken som forskningsobjekt kan förklaras genom att hänvisa till såväl äldre traditioner som till samtida strömningar. Tankarna om nationella och historiska särarter var gamla och gick i betydande mån tillbaka på Herder och dennes *Stimmen der Völker in Liedern* (1778–79). Valentins avhandling anknyter alltså till en väletablerad föreställning. Samtidigt ligger ämnesvalet också i linje med de samtida strömningar inom humanvetenskaperna där man eftersträvade en heltäckande historieskrivning.

I frågan om etablerade humanvetenskapliga forskningstraditioner är avhandlingen förankrad i den historiska skolan och dess praxis av inarbetade metodologiska och vetenskapsteoretiska normer.³⁶ Det visar sig i den noggranna redovisningen och motiveringen av källorna, i den – om än inte alltid konsekvent genomförda – källkri-

34. Valentins syftesformulering lyder på originalspråk: "In folgender Abhandlung wird versucht werden, die Eigenthümlichkeiten der schwedischen Volksmelodien darzulegen; insbesondere sollen ihre melodischen Verhältnisse einer eingehenden Prüfung unterzogen, daneben aber auch ihre wichtigsten Eigenthümlichkeiten von verschiedenen Gesichtspunkten aus hervorgehoben, wie auch einige vergleichende Untersuchungen mit verwandten Liedern anderer Nationen angestellt werden." Valentin sid. v.

35. Angående skrivbordsforskning och fältarbete se Ronström/Ternhag 1994 s. 13f och Nettel 1983 s. 4–8.

36. Inriktningen har även kallats "historismen". För en presentation se Liedman 1977, vol. 1, kapitlet "Den tyska historismen" s. 217–235.

tiska hållningen, i strävandena att förankra teser i empiri, eller via litteraturhänvisningar, och i betoningen av vikten av ett omfattande källmaterial. Enligt historiska skolan var ett forskningsresultats "giltighet" i hög grad beroende av det empiriska materialets storlek,³⁷ och när Valentin i avhandlingens sammanfattning understryker, att man måste studera alla, eller åtminstone de flesta, av ett lands folkmelodier, för att på ett övertygande sätt kunna fastställa dess karaktäristiska kännetecken, så ligger detta helt i linje med detta tänkande.

Samtidigt är avhandlingen också starkt präglad av de empiriska och av naturvetenskapen inspirerade strömningar som under denna tid vann insteg inom delar av musikvetenskapen, och som bl.a. skulle prägla den jämförande musikforskningen. Som Sten Dahlstedt påpekat så präglas arbetet till stor del av en empirikers syn på det vetenskapliga hantverket.³⁸ Valentins målsättning är att studera de svenska folkmelodierna och fastställa deras särdrag; han avfärdar visserligen inte romantikens tankegångar om folkmusikens och folksjälenes ogripbarhet, men anser ändå att man med hjälp av en analys av ett omfattande material objektivt kan lyfta fram de musikaliska parametrar som ligger till grund för den nationella stilen. Utgångspunkten är att ett lands folkmusikstil konstitueras av att vissa musikaliska element är särskilt framträdande, medan andra förekommer mer sällan eller saknas. Det är därigenom möjligt, att genom mätningar och komparativ analys lyfta fram de nationella kännetecknen och därefter t.o.m. "konstruera" en stilenlig folkmelodi.

Till stilskapande parametrar utser Valentin bland annat tonalitet, intervallförekomst, melodiomfång och taktart, alltså empiriskt gripbara företeelser. Dessa ställs upp som variabler och undersöks kvantitativt. Resultaten presenteras utförligt i tabellform. I dessa kan vi bland annat utläsa att vismelodierna domineras av molltonarter och stegvis melodiföring, vilket av Valentin då utses till karaktäristiska stilelement för de svenska folkvisorna. Metoden kan betecknas som induktiv, dvs. att man drar generella teoretiska slutsatser utifrån en datainsamling av empiriska fakta. En närmast naturvetenskaplig attityd uppvisar Valentin i avsnittet om intervall mindre än en kvart, då han utifrån iakttagelser av ett undersökt material (andelen sekunder i de 20 första sångerna är 408) drar slutsatser a priori om ett icke undersökt material (att antalet sekunder i hela samlingens 145 sånger borde uppgå till 2958, och att det på sju sekundintervall bör förekomma ett intervall större än en ters, 1/7).

Att sätta in folkmusiken i en social, kulturhistorisk kontext har Valentin inget intresse av, även om en rudimentär ansats till sådana perspektiv finns i dansmelodidelen. Studien är också "avindividualiserad" dvs. utövarna – sångerskorna/spelmännen – berörs knappt alls. Hållningen ligger emellertid helt i linje med vad som skulle bli utmärkande för den jämförande musikforskningen.

Försöken till en "objektiv" vetenskaplig attityd präglar också en stor del av

37. Liedman a.a. s. 226f.

38. Dahlstedt 1986 s. 47.

Zusammenstellung der Resultate der vorangehenden Tabellen
über Melodieumfang.

Im Umfang der	bei					Total- Summa:
	Åhlström	Rosenberg	Olson	Bagge	Bohlin	
	Melo- dien	Melo- dien	Melo- dien	Melo- dien	Melo- dien	Melodien
Quinte	1	—	—	—	—	1
grossen Sexte	4	—	—	—	—	4
kleinen Sexte	4	5	—	—	—	9
Septime	1	—	—	—	—	1
kleinen Septime	2	6	—	1	—	9
verminderten Septime	1	—	2	—	—	3
diat. Octave	11	22	1	2	—	36
chron. Octave	2	3	—	—	—	5
grossen None	8	13	5	2	2	30
kleinen None	13	18	3	2	3	39
Octave u. grossen Terz	6	7	2	1	—	16
” und kleinen Terz	10	12	5	1	—	28
” und Quarte	11	33	6	6	1	57
” und Quinte	8	9	2	3	1	23
” und verminderten Quinte	1	3	1	—	1	6
” und grossen Sexte	5	5	12	5	5	32
” und kleinen Sexte	13	9	2	1	2	27
” u. grossen Septime	1	—	—	—	—	1
” u. kleinen Septime	4	1	1	3	—	9
” u. verm. Septime	1	—	—	—	—	1
zweier Octaven	{ 12	8	3	10	1	34
” u. grosser Secunde	1	—	—	—	—	1
” u. kleiner Secunde	7	1	1	5	—	14
” und grosser Terz	4	2	—	—	—	6
” und kleiner Terz	3	2	4	2	1	12
” und Quarte	2	1	—	—	—	3
” und Quinte	1	—	—	3	—	4
” und grosser Sexte	1	—	—	2	—	3
” und grosser Sexte	—	—	—	1	—	1
Summa:	138	160	50	50	17	415

Valentin redovisar i tabellform detaljerat samtliga de 415 undersökta dansmeldoernas omfång. Varje enskild utgåva redovisas i en egen tabell. I en särskild tabell (denna illustration) sammanställs resultaten från de enskilda utgåvorna, som då kan jämföras med varandra.

avhandlingens diskuterande avsnitt. Subjektiva begrepp och beskrivningar är sällsynta och när de förekommer går de i regel tillbaka på djupt rotade föreställningar som då uppfattades som allmängiltiga, exempelvis att moll uttrycker det svärmodiga och sorgsna – dur det lustfyllda och glada.³⁹ Sten Dahlstedt benämner detta ”meningsobjektivism”, dvs. att begrepp i stort sett uppfattas som oproblematiska och representerar objektivt giltiga innebörder.⁴⁰ Valentins användning av den exakta tyska musikvetenskapliga terminologin ger hans framställning just en sådan meningsobjektivistisk prägel, menar Dahlstedt.⁴¹

39. Valentin hänvisar till och citerar Hauptmann i denna fråga.

40. Dahlstedt 1986 s. 18.

Valentin var väl insatt i diskussionerna om folkmusikens ursprung och utveckling och han ansluter sig till tankegångarna, att folkmusikens ursprung är att finna i de högre samhällsskiktens musik (receptionsteorin). Men han är samtidigt medveten om en påverkan i motsatt riktning. Hans resonering runt folkmelodiers och vistexters spridning över nationsgränserna pekar också på en förtrogenhet med diffusions-teoretiska tankegångar.

I fråga om de evolutionistiska tankar som var framträdande under denna tid kommer Valentin endast vid ett tillfälle in på ett resonemang med sådana undertoner – när han diskuterar de förändringar som inträffar när den ursprungliga konstmusiken blir "folkets". Han beskriver dessa förändringar som en utveckling som – ibland med tillfälliga övergående försämringar – förde till "fulländning". Detta resonemang andas utvecklingsteori, och det är inte omöjligt, ja, kanske till och med högst troligt, att Valentins tankevärld innefattade någon form av utvecklingstänkande, eftersom sådana idéer genomsyrade en stor del av filosofin och vetenskapen under denna tid. Exempelvis utgick Ambros *Geschichte der Musik* – som finns upptagen i Valentins litteraturförteckning – från evolutionistiska perspektiv. Evolutionistiska tankar får emellertid inga konsekvenser för avhandlingens syfte och metoder. Däremot tar Valentin tydligt avstånd från devolutionistiska tankegångar (se nedan).

Som nämnts var det ur romantikens idealistiska tankevärld som intresset för den folkliga kulturen föddes, och detta kom att sätta spår i folkmusikforskningen under lång tid. Många föreställningar levde kvar även efter de nyorienteringar ämnet genomgick under 1800-talets sista årtionden. Hur verkar romantikens tankevärld i Valentins avhandling – förutom att studien i sig (en studie av *ett lands* och *ett folks* musik) anknyter till traditionen efter Herder? Svaret måste bli: i ganska begränsad omfattning. Valentin nämner i slutordet föreställningen, att folkmusikens innersta väsen betraktats som något ogripbart som inte kan redogöras för med hjälp av siffror. Han avfärdar den inte, men det blir heller inte tydligt i vilken mån han delar den. Inte heller här kan vi emellertid bortse ifrån att föreställningen till viss del kan ha varit självklar för Valentin, men den får inga konsekvenser för hans studie. Så objektivt var ett lands folkmusikstil att den var möjlig att rekonstruera efter en beskrivning.

De idealiseringar av folket och folkkulturen som var så vanliga under romantiken saknas emellertid helt hos Valentin. Istället för en av den moderna civilisationen oförstörd massa, vars kulturyttringar är sprungna ur det "naturliga" och "äkta", ser Valentin folket som en "obildad massa", vars kulturyttringar främst består av "rester" från de bildade samhällsskiktens kultur. Och den musikaliska utveckling som sker inom den folkliga sfären är också den beroende av influenser från konstmusiken. Folkmusiken är med andra ord ingen genuint folklig kulturyttring. Åt den "obildade massan" ges dock ingen entydig pejorativ betydelse. Valentin utgår från att den

41. a.a. s. 48.

konstnärliga förmågan finns hos alla människor; skillnaderna vilar inte på begåvning eller andra medfödda egenskaper utan på graden av bildning, något som är intressant med tanke på hans starka engagemang i det svenska folkbildningsarbetet från och med 1890-talets slut.

Att Valentin utgår från receptionsteorin och inte har något behov av att idealisera folket kan förklara varför han ställer sig bakom den begreppsförändring som redan Goethe föreslagit: att man istället för "folkvisor" borde tala om "folkets visor". Med "folket" menar Valentin då *hela* folket och inte bara landsbygdens folk. I avhandlingen behandlas dock folkmusiken genomgående som den obildade massans musik. Äldre föreställningar om en eventuell äldre flerstämmig svensk folksång avfärdas till exempel eftersom "folket" knappast kan ha haft den musikaliska bildning som möjliggjorde detta. Däremot tar Valentin avstamp i sin definition när han markerar sitt tydliga ställningstagande *mot* de historicerande och devolutionistiska tankegångarna. Dessa, menar Valentin, kunde ha sitt berättigande om man med folkmusik enbart menade landsbygdens musik, men inte om man menade *hela* folkets. Folkmusiken levde nu vidare i andra miljöer och i nya funktioner. Den hade, enligt Valentin, återvänt till de bildade befolkningskikt från vilken den ursprungligen kom och florerade nu på konsertstrader, i sångföreningar, i studentkretsar och landsmålsföreningar. För Valentin var Folkmusiken en levande kulturyttring i samtiden.

Något som ur våra dagars perspektiv är iögonfallande i Valentins avhandling är frånvaron av nationalistiska tongångar. Detta gör att avhandlingen framstår som ganska unik i jämförelse med mycket som skrivits om den svenska folkmusiken inte bara decennierna runt sekelskiftet utan en bra bit in på 1900-talet. Orsakerna till detta är troligtvis flera. Viktigt i sammanhanget är att arbetet skrevs *innan* sekelskiftets och det tidiga 1900-talets stora folkmusikintresse blomnade upp. Detta intresse var nära kopplat till tidens starkt nationalistiska strömningar, vilket bidrog till att synen på folkmusiken ofta fick sådana förtecken. (Också den humanistiska forskningen påverkades i nationell riktning – musikvetenskapen ej undantagen.⁴²) För Valentin var utgångspunktivet ett annat. De nationella rörelser som han kan ha kommit i kontakt med under sin uppväxt- och studietid på 1860/70-talen hade andra förtecken. Medan den under 1890-talet framväxande nationalismen var konservativt färgad och till viss del en reaktion på de framväxande socialistiska rörelserna, hade den tidigare sin förankring främst i liberala kretsar, där de nationella idéerna inte sällan förenades med krav på rättvisa och politiska reformer. Medan nationalismen från och med nitioåret också kunde innefatta chauvinistiska tendenser, där det svenska folket t.o.m. kunde framställas som överlägset (de framväxande rasteorierna var inte oviktiga i sammanhanget), var den tidigare svenska nationalismen till viss del internationellt orienterad. Det fanns bland annat en uttalad solidaritet med de nationella frihetsrörelserna i Grekland, Italien och Polen. Skandinavismen var ett annat exempel.⁴³

42. Dahlstedt 1986 s. 100f.

Denna nationalism utgick snarare från tanken om alla folks rätt till sin nation och kultur, än utifrån ett framhävande och rättfärdigande av det egna folkets överlägsenhet. I Valentins fall kan en sådan utgångspunkt ha förstärkts genom hans egen bakgrund; dels uppväxten i det liberala och till viss del internationellt präglade Göteborg, dels familjens judiska börd. I de judiska kretsarna genomsyrades tänkandet som regel av en mer kosmopolitisk syn, och senare fanns också en reserverad hållning gentemot nationalistiska strömningar, då sådana inte sällan innefattade antisemitiska tendenser. Till detta kommer att avhandlingen skrevs i en internationell universitetsmiljö.

Men frånvaron av nationalistiska implikationer hänger också samman med vissa av Valentins teoretiska ställningstaganden. Avsaknaden av idealiserande utgångspunkter är ett, eftersom idealiseringen av folket varit en viktig förutsättning för nationalistiskt tänkande. Genom att ansluta sig till receptionsteorin och diffusionalismen ruckar Valentin också på två fundament för en enögd nationalism där folkmusiken alltigenom skulle vara svensk och sprungen ur folkdjupen. Till detta kommer arbetets empiriska utgångspunkt med inriktning på det musikaliska materialet.

Hur som helst gör absaknaden av nationalistiska tongångar att Valentins avhandling framstår som ganska unik ur våra dagars perspektiv. Det samma kan sägas om hans syn på folket och folkmusiken som berördes ovan. Ståndpunkterna går stick i stäv med en stor del av de uppfattningar som senare kom att dominera bland folkmusikupptecknare, musikforskare och andra tillskyndare av folkmusiken fr.o.m. 1890-talet och en bra bit in på det nya seklet, där inte minst de nationella och historiserande utgångspunkterna var viktiga. Med hjälp av ett populärt vetenskapsteoretiskt begrepp skulle man kunna säga att avhandlingen representerar ett annat "paradigm" än de som dominerat i Sverige under 1900-talet.

Hur framstår då *Studien über die schwedischen Volksmelodien* i ljuset av dagens perspektiv? Vilka är arbetets förtjänster och svagheter? Rent allmänt kan sägas att avhandlingen har många förtjänstfulla sidor, men också problematiska, i enskildheter såväl som i vissa övergripande perspektiv. Som Sten Dahlstedt påpekat präglas avhandlingen "i hög grad av den metodologiska praxis som sammanhänger med en fullt etablerad humanvetenskaplig forskningstradition. ... Den] antyder mognaden i den tyska musikvetenskapliga traditionen visavi den ännu obefintliga svenska."⁴⁴

Avhandlingen har en klar syftesformulering, en tydlig och genomtänkt disposition och en konsekvent genomförd terminologi. Undersökningarna präglas av akribi, och notmaterial och litteratur betraktas genomgående med källkritisk blick. Här finns en försiktighet i resonemangen och en strävan efter att förankra allt i empiri

43. Angående den svenska nationalismens historia se Hall 2000, fr. a. avsnittet "Det nationellas nätverk" s. 171–179. För nationalismen fr.o.m. 1890-talet se kapitlet "Mot folkhemmet" s. 180–269.

44. Dahlstedt 1986 s. 47.

eller via hänvisningar till litteratur (fotnotsapparaten är betydande), och ofta – som i en diskussion runt Haeffners ”nordiska skala” – en betydande vidsynthet i resonemangen. Till avhandlingens vetenskapliga svagheter av mer tillfällig art hör att vissa av de positiva egenskaperna inte alltid genomförs konsekvent. Detta gäller främst källkritiken. Vid flera tillfällen berör Valentin upptecknarnas roll och framhåller att dessa kan ha förändrat tonaliteten och negligerat ursprunglig ornamentik. Han påpekar att upptecknarnas noggrannhet kan ha varierat, och att det funnits skillnader mellan utövarna. Men när han tar upp frågan om bristen på ornamentik i vismelodierna tas sådana aspekter överhuvudtaget inte i beaktande; istället dras slutsatsen att visorna sjungits nästan helt utan ornamentik. Problemet att han i vismelodiernas fall endast utgår från *en* utgåva av samma upptecknare, kommenteras heller inte. Inslag av inkonsekvent källkritisk hållning finns även till litteraturen. Ofta diskuteras och kritiseras andras teser, bland annat utifrån de egna undersökningarnas resultat, men vid flera tillfällen lutar sig Valentin också okritiskt tillbaka mot andras utsagor, och vid några tillfällen finns en otydlighet i om han delar uppfattningen i citatet, eller om det presenteras som ett exempel på en ståndpunkt i en fråga.

Men det existerar också några mer övergripande teoretiska och metodologiska problem i avhandlingen. Som har nämnts ovan kan Valentin sägas arbeta utifrån en induktiv vetenskaplig metod. Och studien pekar på några av de klassiska problem som är förenade med denna: bland annat att forskningen inte sker förutsättningslöst, redan vid valet av empiri och metoder sker teoretiska ställningstaganden. Dessutom innehåller en induktiv studie inget annat än vad som finns i det empiriska materialet. Hos Valentin innebär redan avhandlingens utgångspunkt ett teoretiskt ställningstagande, som inte är empiriskt underbyggt: att den svenska folkmusiken har en egen stil. Valentins målsättning är att studera och beskriva denna egenart – inte att undersöka i vilken mån den överhuvudtaget existerar.

Valentin utser vidare ett antal musikaliska parametrar där de svenska särdragen skall manifesteras sig, till exempel intervallförekomster och melodiomfång, men för inga diskussioner över varför just dessa skulle vara stilskapande. Genom att enbart utgå från noterad musik inskränks bilden av genren också betydligt. Svärnoterbara detaljer och alla former av utförandepraxis (sång- och spelsätt) – viktiga parametrar i folkligt musikutövande – kan inte tas i beaktande, och det är bland annat genom dessa begränsningar han drar den felaktiga slutsatsen att sången framförts utan ornamentik. En ytterligare begränsning är att då *Svenska folkvisor från forntiden* är den enda visutgåva som undersöks, är det de äldre balladerna som studeras. I frågan om dansmelodierna stöder sig Valentin på ett större urval och fler upptecknare. Men också här handlar det om en i huvudsak äldre repertoar – framför allt polskor. De under 1800-talet framvuxna nya vis- och dansmusikgenrerna faller utanför studien.⁴⁵

45. Skillnaden mellan en äldre och yngre visrepertoar har berörts av Ling 1965, kapitlet ”Sångerna, visrepertoaren och miljön” s. 31–47.

I vilken mån Valentin var medveten om detta är omöjligt att säga. Även om han inte hade en historiserande syn på folkmusiken blir hans studie pga. detta ändå på sätt och vis historistisk.

Av problematisk art är också det spänningsfält som finns i avhandlingen mellan dess grundläggande utgångspunkt – att det existerar en svensk folkmusikstil – och vissa teoretiska ställningstaganden och undersökningsresultat. Receptionsteorin problematiserar till viss del tankarna om en nationell folkmusikstil eftersom konstmusiken – som utgjorde folkmusikens rötter – till stor del var internationell. En betydande del av den konstmusik som spelats i Sverige, har varit utländsk och också den inom landet komponerade gick fram till början av 1800-talet tillbaka på internationella förebilder. Detta diskuteras dock inte av Valentin, och ur en sträng vetenskaplig, metodologisk utgångspunkt är detta onekligen något av en inkongruens.

Detta leder osökt över till frågan i vilken mån Valentins undersökning ur ett musikaliskt och musikhistoriskt dagsperspektiv ger en sanningsenlig bild av de folkmusiktraditioner som funnits i Sverige. Är det möjligt, att utifrån studien, skriva en stilenlig svensk folkvisa eller dansmelodi? Rent principiellt trodde Valentin att detta var möjligt – förutsatt att man studerat de flesta av ett lands folkmelodier – men han gör inget uttalat anspråk på att hans egen studie skulle kunna ligga till grund för något sådant. Den senare frågan måste hur som helst besvaras med ett entydigt *nej*. Det stora empiriska materialet och Valentins noggrannhet till trots, är slutsatserna alltför generella och begränsade. Konklusionerna i slutordet skulle med stor sannolikhet kunna appliceras på ett flertal västeuropeiska folkmusiktraditioner. En av orsakerna har redan framkommit: att det innebär en betydlig begränsning att Valentin endast utgår från upptecknad musik. Vad som gör bilden ännu blodfattigare är att han koncentrerat sig på att studera mycket begränsade musikaliska parametrar såsom intervallförekomster, taktarter och melodiomfång, vilka säger relativt lite om hur musiken egentligen låter. Undersökningarna redovisas statistiskt i tabeller och exemplifieras sällan med noter. En diskussion runt dessa två komponenter hade kunnat leda längre, men han hade också behövt ta steget till systematik av ofta förekommande motiviska och melodiska formler. Valentins teori att det på sju sekundintervall bör förekomma ett intervall större än en ters, är en ren statistisk beräkning som inte heller den säger mycket om den klingande musiken.

Skulle man utifrån detta, och det som tidigare framförts, kunna betrakta avhandlingen som ett exempel på ett vetenskapligt arbete präglad av hög reliabilitet, men vars validitet kan ifrågasättas? Det vill säga en undersökning gjord med stor noggrannhet, men där resultatens giltighet kan betvivlas?⁴⁶ Är arbetet egentligen en i vetenskaplig exakthet förklädd 1800-talsspekulation? Nej, det är att gå för långt. Även om Valentins resultat är generella och begränsade kan de – med hänsyn till den äldre repertoar han studerat – ingalunda avfärdas som felaktiga. Med dagens per-

46. Bell 1993 s. 64ff.

spektiv på genren är det egentligen bara ett påstående i den avslutande sammanfattningen som man konsekvent kan vända sig mot: att folkvisorna sjungits utan ornamentik.⁴⁷ Sammanfattningen ger alltså en i stort sett sanningsenlig – om än mycket begränsad – bild av den äldre folkmusikrepertoaren. Även om Valentin inte fastställer några nationella musikaliska *särdrag*, så iakttar han några för den svenska folkmusiken *typiska drag*. Några av avhandlingens slutsatser har också bekräftats i långt senare genomförda studier, till exempel skillnaden i ambitus mellan den vokala och instrumentala folkmusiken.⁴⁸ Måttstocken på vetenskaplighet blir här också lätt anakronistisk, då flera av Valentins utgångspunkter som idag kan betraktas som felaktiga under hans tid var axiom. Hans studie är dessutom formad på ett sätt som gör de flesta påståenden möjliga att granska, eventuellt falsifiera, och dessutom ha som utgångspunkt för andra studier i ämnet, dvs. egenskaper som tillhör vetenskapens viktigaste fundament.

Inte heller mot avhandlingens inledande kapitel och övriga diskuterande avsnitt finns alltför mycket att invända. De mest problematiska påståendena hittar vi i citat av andra och som berörts problematiserar Valentin inte alltid dessa. Självklart finns här saker som idag kan framstå som både problematiska och mer eller mindre felaktiga, till exempel att folket fränkänns vissa musikaliska förmågor på grund av deras bristande musikaliska bildning och att svävande intervall kan förklaras med en intonationsmässig osäkerhet som uppstod i övergången från kyrkotonalitet till dur- och molltonarterna etc. Ett grundläggande problem i sammanhanget är att Valentin – i likhet med många andra musikkforskare, både tidigare och senare – betraktar folkmusiken genom konstmusikens och skriftkulturens glasögon. Han saknar kunskaper om de speciella förutsättningar som gäller för den folkliga, till stor del gehörstraderade kulturen – även om han inte verkar vara helt omedveten om att sådana speciella förutsättningar kunde föreligga.

De problematiska sidorna i Valentins avhandling är dessutom ingalunda unika, utan visar tvärtom på en problematik som fanns inbyggd i tidens humanistiska forskning: att samtidigt som naturvetenskapernas mål och metoder stod som en självklar förebild, utgick man ofta från äldre, visserligen djupt rotade, men ändå inte empiriskt underbyggda föreställningar. Ibland kunde utgångspunkterna tvärtom vila på ren idealistisk grund. Carl Dahlhaus och Helga de la Motte har i sammanhanget talat om ”en av naturvetenskapen fascinerad idealism”.⁴⁹ I Valentins fall handlar det bland annat om en tro på att det existerar nationella musikaliska särdrag. En

47. Mer djupgående stilstudier av den svenska folkmusiken har gjorts av Moberg 1994 [1950], Ling 1965 och Ahlbäck 1995 a,b. Se även Lundberg & Ternhag 1996, fr.a. s. 50–72, 105–114.

48. Ahlbäck 1995a, s. 29. Jämför även Valentins diskussion rörande tonalitet och ambitus med Ling 1965, kapitlet ”Melodiernas tonala, modala och rytmiska egenheter” s. 65–79.

49. Dahlhaus/de la Motte-Haber a.a. s. 66. Hugo Riemanns epokgörande – och än idag använda – harmonilära från 1880, är ett exempel där naturvetenskapliga ambitioner och ansatser beblandas med idealistiskt tankegods. a.a. s. 64–67. Se även Dahlstedt 1986 s. 162–166.

utgångspunkt som då emellertid inte var unik utan framkommer i två så betydelsefulla samtida arbeten som A. W. Ambros *Geschichte der Musik* (1861–1881) och Guido Adlers musikvetenskapliga programförklaring från 1885.

Valentins avhandlingen är ett exempel på en då utbredd föreställning, att om man givit forskningen en påtaglig yttre form av exakta mätningar och eventuellt med experiment, så hade man uppfattat det objektiva faktum man hade för avsikt att utforska.

Trots dessa svagheter ger avhandlingen som helhet emellertid ett positivt intryck. Utan att klart uttala det, än mindre ha det som syfte, problematiserar Valentin genom sina undersökningar, vissa teoretiska ställningstaganden och resonemang inte bara tankarna om en nationell egenart som följer nationsgränsen utan också den gräns mellan folk-, konst-, och populärmusik som ofta – inte minst på ideologiska grunder – upprätthållits som självklar och först på senare år riktigt på allvar ifrågasatts. Detta bidrar, tillsammans med försiktigheten i resonemangen och avsaknaden av nationalism och idealiseringar samt förkastandet av historiserande och devolutionistiska synsätt, att Valentins text idag i flera avseenden känns påfallande vidsynt och sällan föräldrad. Att han betraktar folkmusiken som en levande musikform i samtiden, istället för spillror av något förgånget, ligger exempelvis närmare dagens syn på genren än den historiserande som dominerade i Sverige under 1800-talet och en stor del av 1900-talet.⁵⁰

Men avhandlingen är också intressant ur ett internationellt musikvetenskapligt perspektiv. Dess vetenskapsteoretiska och metodologiska utgångspunkter ligger nämligen i stort sett helt i linje med de ideal som skulle dominera den jämförande musikforskningen, som under denna tid tog sina första steg mot etablering. Arbetet kan därför räknas till dess förhistoria.

Valentins avhandling och hans folkmusiksyn kan sägas representera ett annat paradigm än de som dominerat i Sverige fr.o.m. 1890-talet och en bra bit in på följande sekel. Det faktum att *Studien über die schwedischen Volksmelodien* nästan helt förbisetts av 1900-talets svenska folkmusikforskning och vad orsakerna till detta kan vara blir härigenom än intressantare. Men det är ”en annan historia”.

Litteratur

- Ahlbäck, Sven 1995a: *Tonaliteten i äldre svensk folkmusik*. Kungl. Musikhögskolan Stockholm.
- Ahlbäck, Sven 1995b: *Karaktäristiska egenskaper för lätttyper i svensk folkmusiktradition – ett försök till beskrivning*. Kungl. Musikhögskolan Stockholm.
- Bauman, Max Peter 1997: *Ethnomusikologie. Forschungsziele, Gegenstand und Methoden*. Online-publikation, Universität Bamberg.
- Bell, Judith 1993: *Introduktion till forskningsmetodik*. Studentlitteratur, Lund.

50. Angående folkmusiken i ett historiskt- och dagsperspektiv se Ling 1989, Lundberg/Ternhag 1996.

- Carlsson, Anders 1996: "Handel och Baccus eller Händel och Bach?" *Det borgerliga musiklivet och dess orkesterbildningar i köpmannastaden Göteborg under andra hälften av 1800-talet*. Tre Böcker Förlag AB, Göteborg.
- Dahlhaus, Carl/de la Motte-Haber Helga (hrgb) 1982: *Systematische Musikwissenschaft*. Neues Handbuch der Musikwissenschaft, Band 10, Athenaion, Wiesbaden.
- Dahlstedt, Sten 1986: *Fakta & Förnuft – svensk akademisk musikkforskning 1909–1941*. Diss., Skrifter från Musikvetenskapliga Institutionen nr. 12, Göteborgs Universitet.
- Eriksson, Gunnar 1993: *Västerlandets idéhistoria 1800–1950*. Gidlunds, Hedemora.
- Fredriksson, Gunnar 1994: *20 filosofer*. Bokförlaget Pan, Stockholm.
- Hall, Patrik 2000: *Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler*. Carlssons Bokförlag, Stockholm.
- Kalisch, Volker 2000: "Guido Adlers Musikwissenschaftsentwurf". I: Gerhard Anselm (hrgb): *Musikwissenschaft – eine verspätete Disziplin? Die akademische Musikforschung zwischen Fortschrittsglauben und Modernitätsverweigerung*. Verlag J.B.Metzler, Stuttgart-Weimar.
- Klotz, Sebastian 2000: "Hören, Archivieren, Messen. Zur Modernität der Musikethnologischen Praxis bei Carl Stumpf und Erich M von Hornbostel". I: Gerhard Anselm (hrgb): *Musikwissenschaft – eine verspätete Disziplin? Die akademische Musikforschung zwischen Fortschrittsglauben und Modernitätsverweigerung*. Verlag J.B.Metzler, Stuttgart-Weimar.
- Liedman, Sven-Eric 1977: *Motsaternas spel. Friedrich Engels' filosofi i och 1800-talets vetenskap 1–2*. Bo Cavefors Bokförlag, Lund.
- Lilja, Agneta 1996: *Föreställningen om den ideala uppteckningen*. Dialekt och folkminnesarkivet, Uppsala.
- Ling, Jan 1965: *Levin Christian Wides vissamling. En studie i 1800-talets folkliga vissång*. Lic.avh., Studia Musicologica Upsaliensis. VIII, Uppsala Universitet, Uppsala.
- Ling, Jan 1989: *Europas Musikhistoria – Folkmusiken*. Esslete Studium, Göteborg.
- Lundberg, Dan & Ternhag Gunnar 1996: *Folkmusik i Sverige*. Gidlunds, Hedemora.
- Nettl, Bruno 1983: *The Study of Ethnomusikology*. University of Illinois Press.
- Olsson, Dan 2002: *Pionjärbetet som glömdes bort! Om Karl Valentins doktorsavhandling "Studien über die schwedischen Volksmelodien"*, uppsats för 60 poäng, Institutionen för musikvetenskap, Göteborgs universitet.
- Ronström, Owe (red.) 1990: *Musik och Kultur*. Studentlitteratur, Lund.
- Ronström, Owe & Ternhag Gunnar (red.) 1994: *Texter om svensk folkmusik*. Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie nr. 81, Stockholm.
- Schumacher, Rüdiger 1995: "'Systematischer Musikwissenschaft' Eine Stellungnahme aus der Perspektive der Musikethnologie". I: Wolfgang Anhagen /Gätjen Bram (hrgb) *Systematische Musikwissenschaft. Festschrift Jobst Peter Fricke zum 65. Geburtstag*. 1995. Online-Publikation. Musikwissenschaftliches Institut der Universität zu Köln.
- Svensk Musiktidning*, årgång 1890, 1904, Stockholm.
- Valentin, Karl 1885: *Studien über die schwedischen Volksmelodien*. Diss., Breitkopf & Härtel, Leipzig .
- Öhrström, Eva (red.) 1997: *Musiken, folket och bildningen – glimtar ur folkbildningens historia*. Mimer, Lindköping.
- Öhrström, Eva 1999: *Elfrida Andrée. Ett levnadsöde*. Bokförlaget Prisma, Stockholm.

Lexika

- The New Grove – Dictionary of music and musicians*, Second Edition, Grove, New York 2001.
- Die Musik in Geschichte und gegenwart* MGG, Bärenreiter, Kassel 1949–1951.

Die Musik in Geschichte und gegenwart MGG, Sachteil, Bärenreiter, Kassel 1996–
Sohlmans Musiklexikon, andra omarbetade upplagan, Sohlmans förlag AB, Stockholm 1975–1979.

Summary

An Overlooked Pioneering Work. On Karl Valentin's PhD study "Studien über die Schwedischen Volksmelodien"

This article is an examination of the first PhD thesis in musicology written by a Swedish scholar. The name of the author was Karl Valentin; the study was entitled *Studien über die schwedischen Volksmelodien*, and was the first scholarly study of Swedish music. It was defended at the German university of Leipzig in 1885. Furthermore, in an international perspective, it was also one of the earliest theses in the subdiscipline of "comparative musicology", known today as "the ethnology of music".

My ambition in presenting this article was to examine Valentin's dissertation in the light of research trends at German universities during the time in which he lived, and in musicology – particularly in the then emerging field of comparative musicology. I thereby focus on its points of departure in terms of the theory of science and the history of ideas. I also consider his discussion and conclusions sections in the light of twenty-first century views.

Valentin's dissertation took shape under the influence of both the historical view of the humanities prevailing at the times and the developing trends. We can see the strong influence of the positivism and empirical science that were making inroads into musicology at the time and that would later come to bring considerable influence to bear on comparative musicology.

Valentin's aim was to study Swedish folk melodies with a view to determining what musical elements distinguished them, on the basis of a belief that such unique elements could be determined in an objective manner. Thus his dissertation is largely quantitative, and consists of comparative analyses of various musical parameters, presented as tables. He also discusses the origins and paths of dissemination of Swedish folk music, but in an almost total absence of a sociocultural perspective.

Valentin's view of folk music diverges substantially from what came to be mainstream thinking in Sweden well into the twentieth century. For instance, his work contains almost no strains of nationalism, nor does it idealize the Swedish people or popular culture. His views are neither historically oriented nor devolutionist.